

УДК 123:371.1(480)

Кирил Котун  
м.Київ

## ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ФІНЛЯНДІЇ

*У статті розглянуто основні рівні професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Проаналізовано структуру ступеневої програми підготовки майбутніх класних вчителів початкової школи.*

**Ключові слова:** майбутній вчитель, рівні професійної підготовки, ступенева програма навчання.

*В статье рассмотрены основные уровни профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. Проанализирована структура многоступенчатой программы подготовки будущих классных учителей начальной школы.*

**Ключевые слова:** будущий учитель, уровни профессиональной подготовки, многоступенчатая программа обучения.

*In the article considered the basic level of training the future primary school teachers. Analyzed the degree structure of the classroom teacher education programme.*

**Keywords:** future teacher, level of educational training, educational degree programme.

*Постановка проблеми у загальному вигляді. У Фінляндії професія вчителя – одна з найбільш шанованих і затребуваних. Незважаючи на це, стають шкільним педагогом, лише пройшовши найсуворіший відбір – з 30% кращих випускників педагогічних факультетів у школи відбираються найкращі (за статистикою, це приблизно 12%). Суворі державні вимоги є гарантією того, що критерій якості педагогічної освіти залишається високим[2]. За оцінками Міжнародної програми контролю освіти PISA (Programme For Student Assessment), а також Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Фінляндія займає лідируюче місце за рівнем шкільної освіти, досвід якої аналізується світовою освітньою громадськістю. Одним з основних показників успішності системи освіти є підготовка педагогічних кадрів.*

*Аналіз наукових досліджень.* Аналіз наукової літератури свідчить, що багато фінських науковців працює в галузі розвитку системи педагогічної освіти майбутніх вчителів початкової школи. Вивченню окремих проблем фінської освіти присвячені поодинокі наукові дослідження, зокрема, професійної освіти Фінляндії (О.Щербак, К.Корсак, Л.Ляшенко), докторської підготовки (Ж.Таланова), підготовки вчителя технології (І.Жерноклеєв). Загальним питанням аналізу сучасного стану розвитку освітньої системи Фінляндії присвячено матеріали одного випуску журналу «Підручник директора» (І.Жерноклеєв, Т.Пушкарьова) та статті в Енциклопедії освіти (Л.Пуховська). У європейському та світовому наукових просторах фінська педагогічна освіта стала предметом глибоких досліджень, які здійснюються науковими колективами та окремими авторами. Багато фінських вчених досліджують проблему удосконалення особливостей підготовки майбутніх вчителів початкової школи (Bengtsson J., Buchberger F., De Corte E., Groombridge B., Kennedy M., Doyle W., Galluzo G., Pancratz R., Jussila J., Saari S., та інші).

*Мета статті* полягає у розкритті основних рівнів професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи та аналізі структури ступеневої програми підготовки майбутніх класних вчителів початкової школи.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Першим етапом до педагогічної кар'єри для студента є ступінь бакалавра, що включає в себе отримання 180 ECTS-кредитів. Другим – ступінь магістра при наборі 120 ECTS-кредитів. До викладання в школах допускаються тільки студенти, які отримали магістерський ступінь [3]. Отримання цього ступеня передбачає обов'язкову здачу наступних курсів: комунікативна компетентність (12 ECTS-кредитів), технології освіти (75 ECTS-кредитів), педагогіка і психологія (35 ECTS-кредитів), основна предметна спеціалізація (35 ECTS-кредитів), додаткова предметна спеціалізація (35 ECTS-кредитів), курси за вибором (5-8 ECTS-кредитів). Студенти

проходять основні або базові курси дисциплін, проміжні та курси просунутого рівня з профілюючої спеціальності, що в сумі становить 120 ECTS-кредитів, а також базові та проміжні курси з додатковою спеціальністю – 60 ECTS-кредитів. Повна ступінь із загальною сумою 300 ECTS-кредитів досягається через п'ять років[3].

Як правило, вчителі початкової школи (*classroom teachers*) навчають дітей перших 6 років з усього процесу обов'язкового загального навчання (*basic education*). На початковому етапі вони проводять навчання у власних класах, або у групі школярів, з усіх предметів, включених у навчальний план. Для відповідної кваліфікації студенти повинні отримати диплом магістра зі спеціалізацією в області педагогічних наук на відділенні педагогічної підготовки. Диплом такого напрямку узагальнює програму педагогічного навчання і всі предмети, передбачені навчальним планом для учнів даного віку. Крім того, програма може включати базові та проміжні дисципліни з предметів програми загальноосвітньої школи, що є підготовкою вчителів до викладання цих предметів школярам на 7-9 році їх навчання. Вчителі початкової школи (*classroom teachers*) мають право працювати і з групами школярів, переведених на спеціальне навчання, але тільки у разі отримання додаткової освіти за програмою підготовки вчителів корекційного навчання (*special needs teacher studies*) [5].

Основні предмети для майбутніх вчителів початкової школи (*classroom teachers*) з навчальної програми включають в себе 75 ECTS-кредитів. Решта програми складається з вивчення різних предметів, що викладатимуться в початкових класах та їхніх дидактичних досліджень (35 ECTS-кредитів), спеціалізація з одного або двох основних шкільних предметів (30 – 35 ECTS-кредитів), вивчення мов, загальне та додаткове навчання [7].

Нижче наведена таблиця, що окреслює ступеневу структуру педагогічної програми майбутніх вчителів початкових класів [3].

*Ступенева структура педагогічної програми майбутніх вчителів початкових класів*

Загальне навчання (основні предмети)	75 ECTS-кредитів
Педагогічне навчання	35 ECTS-кредитів
Дидактичне предметне навчання (предмети початкової школи)	35 ECTS-кредитів
Додаткове предметне навчання	35 ECTS-кредитів
Комунікативне та мовне навчання	12 ECTS-кредитів
Факультативне навчання	3 ECTS-кредитів

Спираючись на зазначену вище таблицю, охарактеризуємо основні складові ступеневої структури педагогічної програми майбутніх вчителів початкових класів.

*Загальне навчання (основні предмети).* Основним, як зазначено вище, для вчителів початкової школи є систематичне навчання, акцентуючи увагу на викладанні, дослідженні та дидактиці. Зв'язок теорії та практики, як правило, необхідний на всіх рівнях навчання. Структура педагогічної освіти у всіх фінських університетах є майже однаковою. Кредити ECTS представлені нижче є середніми та взяті з Університету Гельсінки [6].

У фінській академічній навчальній програмі кожна спеціальність або дисципліна складається з трьох ієрархічних рівнів:

- загальне навчання (*Basic Studies*) 15 ECTS-кредитів (approbatur),
- проміжне навчання (*Intermediate Studies*) 35 ECTS-кредитів (cum laude approbatur),
- поглиблене навчання (*Advanced Studies*) 55 ECTS-кредитів (laudatur) [3].

*Загальне навчання (Basic Studies).* На цьому рівні курси з філософії освіти, педагогічної психології, соціології освіти, а також основи процесу навчання (дидактика) є головними. Курси в інформаційних і комунікаційних технологій, також виносяться як важливі до вивчення.

Основний курс складається з лекцій, обговорення в малих групах, а також рекомендованої літератури за фахом. В кінці кожного курсу проводиться іспит, що дозволяє оцінити результати навчання. Основні цілі і зміст узгоджуються з історичним розвитком освітніх та шкільних заходів. Теоретичні та концептуальні аналізи підкреслюють те, що обговорення в малих групах класичної літератури з певної галузі навчання вивчається для того, щоб отримати більш глибоке розуміння предмета. Студенти також повинні дізнатися про історію психологічної думки та оцінити значення різних моделей навчання та шкіл. Центральними темами на цьому рівні є дії соціального контролю, формування особистого світогляду, сенс навчання, викладання, виховання та їх основні фактори [3;8].

У галузі педагогіки, студенти знайомляться з основними питаннями планування навчання. В школах де класи орієнтовано малого масштабу проводяться практичні дослідження, вправи та спостереження. Центральними темами під час групових дискусій є розробка навчальних цілей, їх використання. Увага зосереджується на сукупності навчального процесу, включаючи всі фактори, що впливають на цей процес [2].

*Проміжне навчання (Intermediate Studies).* На цьому рівні студенти поглиблюють свої знання з основ дидактики. Головні курси зосереджують увагу на теоретичних аспектах навчання, професійному розвитку, оцінки навчання та психологічної оцінки учнів. Модуль складається з подальшого вивчення методів дослідження, включаючи курс з вивчення поглибленої статистики з використанням якісних та кількісних методів дослідження. Ці курси пов'язані з курсами педагогіки, зокрема, з практикою та різними стилями педагогічного навчання. Вчителі несуть відповідальність за навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку. Таким чином, навчання читання та письма є важливою частиною педагогічного курікулуму[1]. Спеціальна освіта і курси консультування учнів також включені в курікулум. «Просемінарна» робота (*Proseminar work*) включає теоретичні та практичні аспекти програми та утворює невід'ємну частину

проміжного рівня навчання. Студенти, індивідуально або в парах, готують проект і план дослідження. Мета полягає в тому, щоб розвивати дослідницькі навички, удосконалювати особисті знання з навчально-виховного процесу та використовувати їх в своїй власній практиці. Майбутні педагоги представляють свої дослідницькі плани під час семінарів, обговорюють їх, аналізують та оцінюють актуальність плану. План дослідження виконується у письмовому звіті та представляється на семінарі. Студенти також вивчають інформаційні і комунікаційні технології в практиці викладання та дослідницькій роботі. Тому така робота тісно пов'язана з навчальною практикою студентів [1].

Студенти відвідують спеціальні школи при університетах (*university training school*) ще на самому початку свого навчання і поступово знайомляться з учнями та викладацькою діяльністю. На протязі проміжного навчання, студенти беруть участь в так званому стажуванні орієнтованої практики. Вони працюють індивідуально або в парах в загальноосвітній школі в період двох тижнів. Вони спостерігають за викладанням, в ролі одного з вчителів, та практикуються у власному викладанні. Студенти ознайомлюються зі змістом курікулуму і методами оцінювання, що використовуються в школах, в яких вони працюють. Студенти просять сформулювати цілі, якими вони повинні керуватися в період практики, а також вміти аналізувати отримані результати. Важливою частиною практики вважається представлений у письмовій формі матеріал психологічної оцінки учнів. Письмовий звіт з практики може бути використаний в науково-дослідному проекті кафедри. Різні частини проміжного навчання інтегровані через «книжний іспит» (*book examination*). Кожен студент повинен поглибити свої знання прочитавши три або чотири фахові книги, результат роботи оцінює відповідний керівник. Читання таких спеціалізованих книг допомагає студентам отримати більш глибоке теоретичне розуміння того, що вони раніше вивчали [7].

*Поглиблене навчання (Advanced Studies)* складається з трьох частин: навчального проекту, фахового іспиту з літератури передових фахівців та практичного навчання. Незважаючи на те, що проміжне та поглиблене навчання розділені та з'являються в чітко різних частинах програми навчання, вони можуть проходити паралельно в період практичного навчання. Навчальний проект покликаний поглибити та інтегрувати практичні і теоретичні аспекти програми. Студенти повинні детально ознайомитися з вибором проблеми дослідження, що є центральним в їх педагогічній діяльності. В рамках проекту робота ведеться у двох семінарах. Під час першого семінару, представляються питання дослідження, обґрунтовуються теоретичні основи, та завершується бібліографічний пошук. Кожен учасник представляє документ з викладом плану дослідження, проблем та методами збору даних. Представлені документи обговорюються на семінарах. На другому семінарі, кожен студент представляє попередні висновки свого дослідження. Обговорюються презентації з використанням комп'ютерних програм [3]. На цьому етапі студенти повинні зібрати всі свої дані. Кожен студент має можливість представити версію своєї остаточної доповіді. Семінар групи проводиться під керівництвом професора освіти (*professors of education*). Як правило, група помічників-асистентів допомагають у практичних питаннях, таких, як розробка анкети, запитання інтерв'ю, проведення обробки даних для комп'ютерного аналізу, написання остаточної версії доповіді. Проект передбачає дослідження для написання незалежної наукової доповіді (близько 80-120 сторінок) – це тема дипломної роботи магістра. Студенти пишуть есе про завершеність роботи (*maturity essay*) на тему магістерського дослідження. Відповідне дисертаційне дослідження та есе оцінюються за семибальною шкалою. Магістерська робота пишеться індивідуально, проте, збір та аналіз даних, пошук літератури може бути проведеним в парах або в групах. Майбутні вчителі обирають теми дослідження вільно, відповідно своїх інтересів. Більша частина тем

обирається з проблем в школі, навчання учнів, роботи вчителя, шкільного планування курікулуму, і т.д. Деякі студенти можуть приєднатися до науково-дослідних проектів, що розробляються їхніми кафедрами. Хоча більшість вибирають тему спираючись на особистий досвід в практиці викладання і діють незалежно, в тісному контакті зі своїми керівниками. Написавши дисертацію на отримання магістерського ступеня, пройшовши іспити та накопичивши 160 ECTS-кредитів, студент досягає відповідного рівня кваліфікації, що необхідний для подальшого навчання в докторантурі[6;3].

*Практичне навчання (Practice Studies)* зазвичай складається з послідовного стажування від початку і до поглибленого рівня навчання. Хоча організація практики, в основному, однакова, але в різних університетах, така практика може бути адаптована відповідно до місцевих умов. Спочатку проводиться практика спостереження за навчальним процесом, а потім проводиться педагогічна практика. Структура практичного навчання може відрізнятися від університету до університету та варіюватись до 15 ECTS-кредитів в середньому [1].

*Дидактичне предметне навчання (Subject Didactics Studies)* включає міждисциплінарні предмети, що викладаються у початковій школі. Студенти набувають необхідні навички з даної тематики, щоб мати можливість працювати в якості шкільних вчителів. Вивчення рідної мови (фінської) та математики є обов'язковими для всіх студентів. Предмети мистецтва (образотворче мистецтво, ремесла в тому числі текстильне ремесло, технічні роботи, музика та фізкультура), групуються в обов'язкові та факультативні курси. Так звані вступні предмети (історія, природничі науки, біологія, географія, релігія та етика) поділяються на обов'язкові та додаткові курси. Основна увага приділяється навчанню викладати певний міждисциплінарний шкільний предмет. Класні вчителі (*classroom teachers*) повинні вміти викладати всі предмети, що включені до шкільної програми. Ця вимога залишається в силі в невеликих школах, особливо в сільській



місцевості. У великих школах, вчителі можуть спеціалізуватися на кількох предметах і таким чином використовувати свої сильні сторони [2].

*Другорядне предметне навчання (Minor Subject Studies).* Студенти можуть вибрати або два предмети, кожен по 15 ECTS-кредитів, або один предмет – 35 ECTS-кредитів. На додаток до традиційних предметів, деякі збірні та інтегровані предмети наприклад раннє дитяче виховання, мистецтво, дидактика фізичного виховання, музика, ремесла, інформаційно-мультимедійне навчання та інше [4].

*Комунікативне та мовне навчання (Language and Communication Studies)* в основному поділяється на курси вивчення рідної мови та на вивчення іноземних мов. Курси рідної мови включають мовне спілкування, культуру фінської мови, розвиток комунікативності в класі. Курси письмової комунікації потрібні для отримання вмінь та навичок, необхідних у написанні наукових доповідей. Мета вивчення іноземних мов є передача студентам можливості читати іноземну літературу, що необхідна для виконання наукових досліджень, особливо в проведенні дослідницького проекту. Студенти також можуть обрати для вивчення німецьку, французьку та іспанську мови. Обов'язковим є вивчення другої державної мови – шведської, оскільки ця мова є обов'язковим предметом в загальноосвітніх шкільних програмах[8;3].

*Факультативне навчання (Optional Studies)* включає в себе деякі додаткові курси. Студент може вибрати їх з інших кафедр факультету освіти або програм на інших факультетах. Ці додаткові курси можуть бути включені в свідоцтво вчителя в якості додаткового навчання.

*Висновки результатів дослідження.* Присудження ступеня магістра (160 ECTS-кредитів) з освітньої програми вчителя початкової школи засвідчує кваліфікованого педагога для роботи у фінській шкільній системі освіти. Всі вчителі початкової школи можуть продовжити власне навчання в докторантурі. Таким чином спираючись на все вище сказане та аналіз праць фінських дослідників зазначимо, що провідними педагогами та

вченими Фінляндії виділяються такі напрями професійної підготовки сучасного вчителя:

- отримання спеціальних педагогічних знань (розширення когнітивного компонента інтелектуальної підготовки педагога);
- формування морально-естетичного ідеалу як критерію оцінки навколишнього світу і себе в ньому в єдності з природним середовищем, з потребами самовдосконалення;
- формування цілісної особистості в процесі навчання;
- гуманістична спрямованість освіти;
- перегляд змісту, форм і методів професійної підготовки;
- розробка нових технологій професійної підготовки, що відображають рівень, досягнутий сучасними науками, індивідуалізацію, передовий досвід.

### Література

1. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.oecd.org>
2. OECD (2010), PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do: Student Performance in Reading, Mathematics and Science (Volume I), OECD Publishing.
3. Pertti Kansanen «Teacher Education in Finland: Current Models and New Developments» Journal of Education for Teaching.
4. Kansanen, P., Tirri, K., Meri, M., Krokfors, L., Husu, J., and Jyrhama, R. Teachers' Pedagogical Thinking: Theoretical Landscapes, Practical Challenges. New York: Peter Lang, 2000.
5. Meisalo, V., The Integration of Remote Classrooms: A Distance Education Project Using Video Conferencing. Research Report 160. Helsinki: Department of Teacher Education, University of Helsinki, 1996.
6. MINISTRY OF EDUCATION. Education in Finland. Helsinki: Ministry of Education, 1999.
7. Rudduck, J. "Teacher Research and Research-Based Teacher Education", Journal of Education for Teaching 11 3 (1985): 281-289.
8. Tella, S., "Teacher Education in Finland: Present and Future Trends and Challenges", Studia Pedagogica 11 (1996).